

บทคัดย่อ

สารสนเทศภูมิศาสตร์ สถานที่ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) จัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จ “แนวถนนพระร่วง” โดยใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (2) รวบรวมรายชื่อสถานที่ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

กระบวนการเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ประกอบด้วย 1. การรับรู้จากระยะไกล (Remote Sensing- RS) 2. ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System- GPS) และ 3. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System- GIS) แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 (ชุด L7017 และ L7018) กรมแผนที่ทหาร แผนที่ภาพถ่ายออร์โธโธสีเชิงเลขมาตราส่วน 1:25,000 โดยนำรายชื่อสถานที่ที่ได้จากพระราชนิพนธ์ประมวลผลในระบบภูมิสารสนเทศสนับสนุนการวิจัยในอนาคต และวิเคราะห์อภิปรายผลการศึกษาใช้รูปแบบของแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ต่างๆ พร้อมกับการพรรณาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า (1) สามารถรวบรวมรายชื่อที่ปรากฏในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วงได้จำนวน 449 แห่ง ตามเส้นทางเสด็จประพาสจากกรุงเทพมหานคร ผ่านนครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร รวมระยะทางประมาณทั้งสิ้น 644 กิโลเมตร และรายชื่อที่ปรากฏในช่วงการเดินทางจากกำแพงเพชรถึงศรีสัชนาลัย จำนวน 259 แห่ง (2) สามารถกำหนดตำแหน่งลงบนแผนที่และทะเบียนตามเส้นทางเสด็จจากกำแพงเพชรถึงศรีสัชนาลัย จำนวน 145 ตำแหน่ง โดยได้นำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ

เข้าประยุกต์ใช้ในการศึกษารุ่นนี้ ซึ่งได้ช่วยในการตัดสินใจ แก้ไข และ
ตรวจสอบได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และได้พบว่าแหล่งโบราณคดีต่างๆ จากที่ได้เสด็จ
ในปี 2450 ทำให้มีการสำรวจและอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีตลอดจนมีการ
ศึกษาเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

คำสำคัญ : เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ เทียวเมืองพระร่วง

Abstract

“Teaw Muang Phra Ruang”, the Royal Trail, Geographical Information

This research aimed to apply Information Technology to: 1) locate places cartographically via Geomatics; 2) store and compile place names that appear in the Royal literary work Tiew Muang Phra Ruang (Phra Ruang City Journey) that follows the Royal route called the Phra Ruang Route. The Geomatic and Information Technology processes comprised of: 1) Remote sensing (RS); 2) Global Positioning System (GPS); 3) Geographic Information System (GIS); the geographic map scale was 1:50,000 (Series Number L7017 and L7018), as used by the Royal Thai Survey Department, and the Orthophotomap scale 1:25,000. The names of the places from the Royal literary work were analyzed, discussed and compiled into cartographic form. Next, an inventory of the names of the places along the Royal routes, was constructed, analyzed and described to support the research. The results revealed that: 449 places were found on the journey's route in Tiew Muang Phra Ruang from Bangkok through Nakhonsawan, Kampaengphet, Sukhothai, Uttaradith, Pitsanuloke to Pichit, totaling 644 Kilometers; 259 names were found along the route from Kampaengphet to Sri Satchanalai; 145 places were located on the map from Kampaengphet to Sri Satchanalai. Information technology processes were found to be useful in helping to make decisions,

checks and corrections, and especially to quickly achieve accuracy. Additionally, the archaeological sites that were found from the Royal literary work in 1907 were surveyed, conserved and opened up to study.

Keywords : Geomatics, “Tiew Muang Phra Ruang” Phra Ruang City Journey

สารสนเทศภูมิศาสตร์ สถานที่ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

โสภิต อาชวเมธากุล *

Sopin Achavamatakul

คำนำ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ไว้เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เริ่มต้นเสด็จจากกรุงเทพมหานครผ่าน นครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก และพิจิตร ในระหว่าง วันที่ 4 มกราคม ถึงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2450 เป็นเวลา 65 วัน ได้ทรงสำรวจ ร่องรอยโบราณสถานโบราณวัตถุและสถานที่ต่างๆ ตลอดเส้นทางเสด็จพระราช ดำเนินตามที่อธิบายไว้ในหนังสือเท่าที่ทรงค้นหาได้ หลังจากนั้นทรงวินิจฉัย ชี้แจงสถานที่ทรงเสด็จด้วยการเปรียบเทียบกับหนังสือต่างๆ เช่น หนังสือ พงศาวดารเหนือ หลักศิลาจารึก และพระราชพงศาวดาร รวมทั้งการสอบ ถามด้วยพระองค์เองจากผู้อยู่ในพื้นที่เสด็จประพาส ตลอดเส้นทางจากเมือง กำแพงเพชรถึงเมืองศรีสัชนาลัยตลอดระยะทาง 644 กิโลเมตร หนังสือเรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ได้พระราชนิพนธ์ขึ้นภายหลังเสด็จกลับจากประพาส ในครั้งนั้น ด้วยทรงตระหนักว่าเป็นหลักฐานสำคัญต่อประวัติศาสตร์ชาติไทย และทรงเกรงว่าโบราณสถานเหล่านั้นจะถูกหลงลืมและทำลายสูญหายไป จึงทรงพระราชนิพนธ์มีรายละเอียดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา นับได้ว่าเป็นเอกสาร

* คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ชิ้นแรกเกี่ยวกับเมืองกำแพงเพชรเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย ที่ได้ทำแผนที่พร้อมบันทึกข้อความและรูปภาพตลอดเส้นทางเสด็จประพาสอย่างเป็นระบบ โดยทรงบรรยายลักษณะของเมืองโบราณคูน้ำคันดิน โบราณสถานต่างๆ พร้อมทั้งได้พระราชทานข้อคิดเห็นพร้อมด้วยเหตุผลที่ทรงได้วินิจฉัยไว้ ตลอดจนถึงความเป็นอยู่ เรื่องราวความเป็นมาของผู้คนตลอดเส้นทางที่เสด็จประพาส ทำให้หนังสือมีความถูกต้องแม่นยำ เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการทั่วไปว่าเป็นหนังสือที่ใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ให้ความรู้ทางอักษรศาสตร์ได้อย่างมีความถูกต้องแม่นยำ และเป็นแนวทางช่วยให้เห็นสภาพโบราณสถานก่อนการขุดแต่งบูรณะสามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงตลอดเวลาที่มีการศึกษาเกี่ยวกับเมืองกำแพงเพชรเมืองสุโขทัย และเมืองศรีสัชนาลัยได้จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งเป็นหนังสือที่มีคุณค่าด้านการท่องเที่ยวแหล่งชุมชนโบราณ ส่งผลต่อการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและสถานที่ต่างๆ ยังคงสภาพเยี่ยงในอดีตซึ่งผ่านมากกว่า 100 ปี หนังสือเที่ยวเมืองพระร่วงมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 22 ตอน ประกอบด้วยภาพและแผนที่ หลังจากพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกแล้ว ได้มีการพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่างๆ ในภายหลังอีกไม่น้อยกว่า 10 ครั้ง

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ อันประกอบไปด้วย 1. รีโมทเซนซิง (Remote Sensing) RS 2. ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System) GPS และ 3. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geo-Information System) GIS เป็นวิทยาการที่ได้รับการยอมรับให้มีความสำคัญ และนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างหลากหลาย เช่น การจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเกษตร ด้านการผังเมือง ด้านการจราจรและการขนส่ง ด้านความมั่นคงทางการทหาร ด้านภัยธรรมชาติ ตลอดจนด้านการค้าและการพาณิชย์เป็นต้น ข้อมูลที่ผ่าน

การวิเคราะห์ด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ สามารถนำมาสนับสนุนประกอบการวางแผนการตัดสินใจในการพัฒนา และบริหารเชิงพื้นที่ในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศจึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ และสะดวกต่อการใช้ และได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่น้อยกว่าสองทศวรรษ (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ(องค์การมหาชน), 2550)

ในการศึกษาครั้งนี้นำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นเมื่อยังดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร และรวบรวมชื่อสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ด้วยการนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ตรวจสอบความถูกต้องของสถานที่ ความซ้ำซ้อนของข้อมูล และจัดเก็บข้อมูลลงในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ให้เป็นหมวดหมู่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ช่วยให้สะดวกในการสืบค้นและตรวจสอบวิเคราะห์การตัดสินใจนำข้อมูลไปประยุกต์ในงานด้านทั้งในด้านการศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีด้านการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นต้นข้อมูลต่างๆ ในการศึกษาครั้งนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

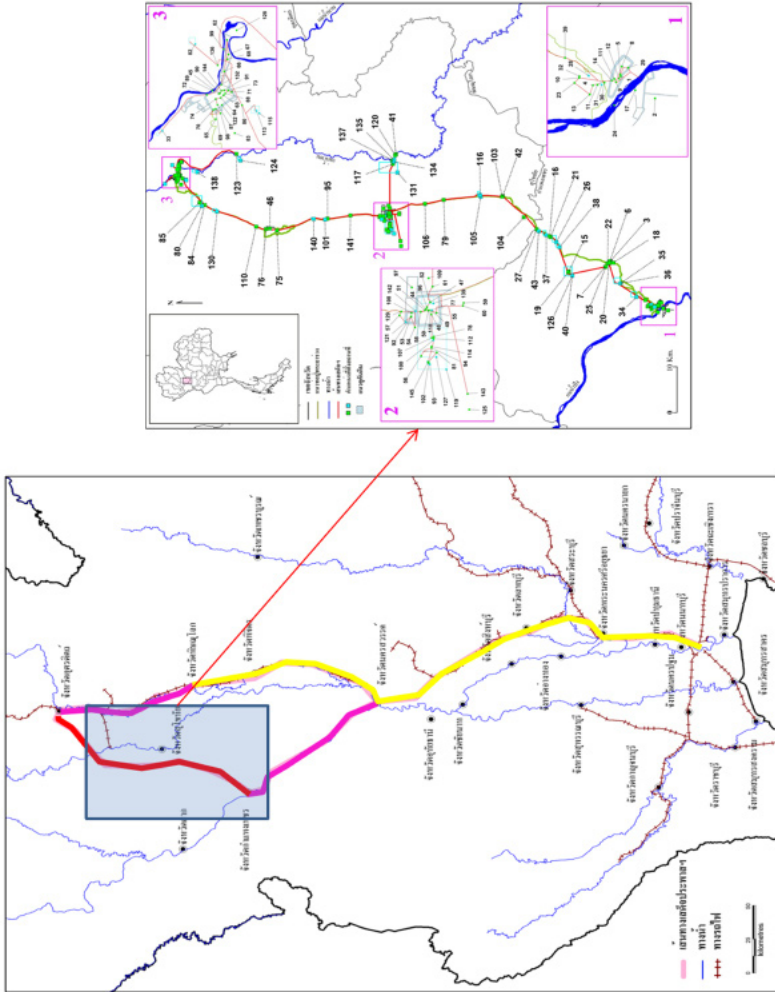
นำข้อมูลที่เป็นรายชื่อสถานที่ที่ได้จากการรวบรวม อ่านและบันทึกชื่อสถานที่ และตำแหน่งลงบนตารางบันทึกข้อมูลจากพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง นำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบเปรียบเทียบตำแหน่งกับแผนผังต่างๆ (กรมศิลปากร 2511,2523,2543) แผนที่ภูมิประเทศและรูปถ่ายทาง

อากาศ และนำข้อมูลในบริเวณพื้นที่ศึกษาบริเวณตั้งแต่เมืองกำแพงเพชร-เมืองศรีสัชนาลัย เข้าสู่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ด้วยการกำหนดตำแหน่งสถานที่ผ่านโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์บนฐานข้อมูลแผนที่ภาพถ่ายออร์โธรีซิเชิงเลขมาตราส่วน 1:25,000 และแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 ที่ผ่านการแปลงข้อมูล (Data Conversion) ให้เป็นข้อมูลเชิงเลข (Digital Data) แล้ว ตำแหน่งที่ไม่สามารถระบุตำแหน่งได้หรือต้องแก้ไขใช้การลงพื้นที่จริงเพื่อกำหนดตรวจสอบความถูกต้อง และจัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตั้งตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู้พระยาร่วง (สันติ อภัยราช, 2545) โดยอ้างอิงแนวท่อปู้พระยาร่วง (ทิวา ศุภจรรยา, 2527) และแนวถนนพระร่วง (ประโชติ สังนุกิจ, 2527) เท่าที่มีการศึกษามาก่อนหน้านั้น

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้สามารถรวบรวมรายชื่อสถานที่ต่างๆ จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2451) ซึ่งปรากฏชื่อทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ทั้งที่เป็นเมืองเก่าและเมืองใหม่ ตลอดเส้นทางประมาณ 644 กิโลเมตร (รูปที่ 1) จากกรุงเทพมหานคร นครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร และกระทิง นวัตกรรมกลับ รวมเป็นระยะเวลา 65 วัน เส้นทางดังกล่าวทรงเสด็จโดยพาหนะช้าง ม้า เกวียนเทียมควาย พร้อมทั้งขบวนคน เดินเท้าตามเสด็จ แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนคือ

รูปที่ 1 แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาสและพื้นที่ศึกษา

1). เส้นทางเสด็จประพาส ในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง แบ่งเป็น 3 เส้นทาง ดังนี้

1. เส้นทางเสด็จตั้งแต่กรุงเทพฯ -นครสวรรค์-กำแพงเพชร รวมระยะเวลา 11 วัน

2. เส้นทางเสด็จ กำแพงเพชร-ศรีสัชนาลัย เดินทางสำรวจแหล่งโบราณคดีทั้งสิ้น 31 วัน

3. เส้นทางเสด็จ ศรีสัชนาลัย-อุตรดิตถ์-พิษณุโลก-พิจิตร-กรุงเทพฯ รวมระยะเวลา 23 วัน

2). สถานที่ที่ปรากฏในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ

1). สถานที่ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง จำนวน 449 แห่ง

2). รายชื่อที่ปรากฏในช่วงการเดินทางจากกำแพงเพชรทางถึงศรีสัชนาลัย จำนวน 259 แห่ง แบ่งออกเป็นรายชื่อที่สามารถระบุตำแหน่งตามแนวถนนพระร่วงได้ จำนวน 145 แห่ง และไม่สามารถระบุตำแหน่งลงบนแผนที่ได้ จำนวน 114 แห่ง

3). แผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งตามเส้นทางเสด็จ แนวถนนพระร่วงหรือทอป่าพระยาร่วง

1. รวบรวมจัดทำเป็นแผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือทอป่าพระยาร่วง จำนวน 145 แห่งและกำหนดตำแหน่งแสดงบนแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1:50,000 ของกรมแผนที่ทหาร ในระยะทางประมาณ 123 กิโลเมตร ผ่านโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์และจัดแสดงข้อมูลในรูปของแผนที่ที่ตั้งแสดงไว้ในรูปที่ 2

2. จัดเป็นทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตั้งตามเส้นทางเสด็จแนว

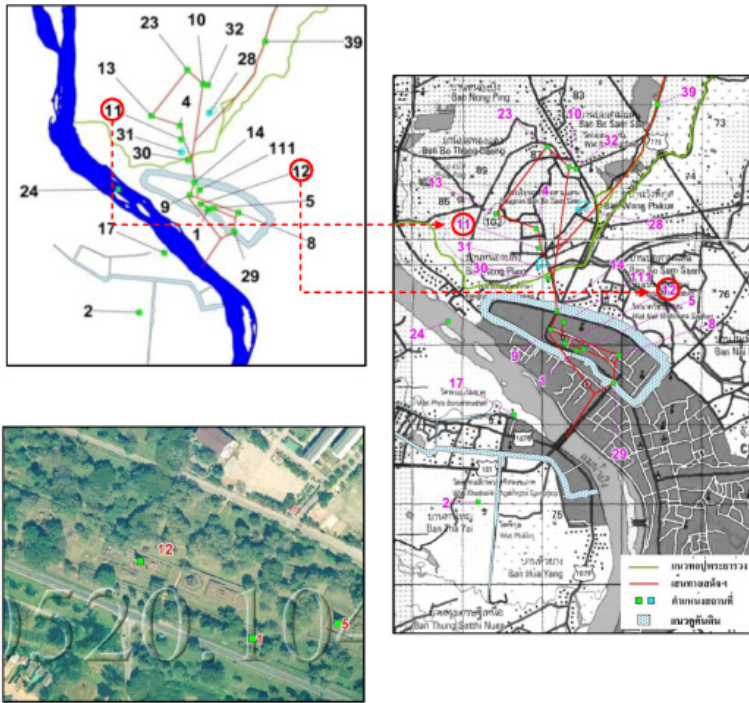

ถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง ซึ่งเป็นชื่อสถานที่ที่ได้ทำการรวบรวมไว้ และสามารถกำหนดตำแหน่งลงบนแผนที่ได้ ประกอบด้วยลำดับสถานที่ สำหรับใช้กำกับและแสดงบนแผนที่ ชื่อสถานที่, พิกัดตำแหน่งที่ตั้งแสดง ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ด้วยระบบโปรเจกชัน WGS 84 ที่อ้างอิงจากแผนที่ ภาพถ่ายออร์โทโฟโต้สีเชิงเลข มาตราส่วน 1:25,000, เขตการปกครองจาก กรมการปกครอง และแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1:50,000 เพื่อสะดวก ในการสืบค้นข้อมูล และนำไปประยุกต์ใช้กับข้อมูลด้านอื่นๆ ผ่านโปรแกรม สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ได้ การสืบค้นข้อมูลสามารถสืบค้นได้จาก ชื่อ สถานที่ (Place name) 2. เขตการปกครอง 3. พิกัดภูมิศาสตร์ ซึ่งในการ ศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดตำแหน่งลงบนแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L 7018 ของกรมแผนที่ทหาร เพื่อสะดวกในการสืบค้นข้อมูลต่างๆ ความเชื่อมโยง ของข้อมูลทั้งแผนที่และทะเบียนต่างๆ ได้แสดงไว้ในรูปที่ 3

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การนำกระบวนการภูมิสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้ สามารถช่วยให้ สามารถตัดสินใจ แก้ไข และตรวจสอบตำแหน่งต่างๆ ลงบนแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1:50,000 ซึ่งจัดทำโดยกรมแผนที่ทหารและแผนที่ภาพถ่ายออร์โธโฟโต้ มาตราส่วน 1:25,000 พ.ศ. 2545 กรมพัฒนาที่ดิน และการลงพื้นที่ ตรวจสอบตำแหน่งในบริเวณที่เป็นปัญหานั้น ทำให้กระบวนการกำหนด ตำแหน่งต่างๆ ทำได้รวดเร็วขึ้น มองเห็นภาพรวมตลอดเส้นทางที่ได้ทรง เสด็จชัดเจนขึ้น การสำรวจเส้นทางและการกำหนดระยะทางในช่วงการเดินทางที่แม่นยำของพระองค์ได้ช่วยในการค้นหาตำแหน่งต่างๆ ที่ไม่สามารถ ค้นหาบนแผนที่ หรือแผนผังต่างๆ ได้ และช่วยให้เข้าใจสภาพพื้นที่ในอดีต ความยากลำบากในการศึกษาด้านโบราณคดีที่ผ่านมาอันเนื่องมาจาก

ลำดับที่	PLACENAME	ID	พิกัดที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Factor Class	Page	Date	Sheet No
131	วัดพระแก้ว	11	1	62010012203	โพนเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555286	1823020	200	Point	19	15-17/1	4841 IV
132	วัดพระนอน	11	1	62010011203	หนองปรือ	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554844	1824208	200	Point	23,26	15-17/1	4841 IV
133	วัดพระยาขอมงา	53	10	640103053203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574478	1882918	200	Point	101,102,108,198	21-30/1	4843 III

รูปที่ 3 การสืบค้นข้อมูล

เทคโนโลยี กำลังคน สภาพพื้นที่ และความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์

นอกเหนือจากเส้นทางเสด็จฯ ดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว จากการศึกษา ยังพบว่า เส้นทางที่เสด็จประพาสนั้นไม่ได้เสด็จตามแนวถนนพระร่วงตลอด มีบางช่วงที่ไม่เสด็จตามแนวถนนพระร่วง คือตั้งแต่ช่วงการเดินทางเสด็จ จากเมืองบางพานไปบ้านพรานกระต่าย และเส้นทางสำหรับเสด็จพักผ่อน ตามสถานที่ท่องเที่ยวอื่น เช่น เดินทางไปพักผ่อนที่โชกชมภู เที่ยวเมือง ใหม่สุขุขทัย และเมืองใหม่สวรรคโลก การศึกษาชื่อสถานที่ที่เกิดขึ้นผ่านมา แล้วกว่า 100 ปี พบว่าชื่อสถานที่ต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม บางชื่อ ก็ยังคงใช้ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน บางชื่อได้ปรับเปลี่ยนจากชื่อเดิมเป็น ชื่อใหม่ บางชื่อได้เพี้ยนเสียงไปจากเดิม บางชื่อได้หายไปไม่สามารถสืบค้น ได้ การจะบันทึกตำแหน่งที่แน่ชัดจึงจำเป็นต้องหาข้อมูลที่ละเอียดเพื่อใช้ สนับสนุนการบันทึกข้อมูลดังกล่าว ในการศึกษาครั้งนี้จึงกำหนดกรอบพื้นที่ ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาครั้งต่อไป สำหรับการจัดทำแผนที่และทะเบียนต่างๆ ในครั้งนี้ นอกจากจะทำให้มีข้อมูลที่เป็นกราฟิกแล้ว ข้อมูลยังสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในรูปแบบที่เป็นดิจิทัลจ เชื่อมโยงข้อมูล เรียกใช้ สืบค้น และ แสดงผลบนโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ด้านอื่นๆ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมการตั้งถิ่นฐานของแหล่งชุมชน โบราณ แหล่งโบราณคดี และการท่องเที่ยว หรือวางแผนการใช้ประโยชน์ ที่ดินต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร (2511) “แผนผังบริเวณเมืองสุโขทัยเก่า จังหวัดสุโขทัย” หน่วยศิลปากรที่ 3 สุโขทัย กรมศิลปากร
_____ . (2523) “แผนผังเมืองโบราณกำแพงเพชร” โครงการบูรณะ
ปรับปรุงโบราณสถาน หน่วยศิลปากรที่ 3 กรมศิลปากร
_____ . (2543) แผนผังแสดงตำแหน่งที่ตั้งโบราณสถาน อุทยาน
ประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย กรมศิลปากร
- ทิวา ศุภจรรยา (2527). รายงานการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับถนนพระร่วง
รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร วิทยาลัยครู
กำแพงเพชร 7-9 กุมภาพันธ์ 2527 โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์
หน้า 260-296
- ประโชติ สังขนกิจ (2527) “การสำรวจถนนพระร่วงของกรมศิลปากรปี พ.ศ.
2509-2510” รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร
วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 7-9 กุมภาพันธ์ 2527 โรงพิมพ์กรุงสยาม
การพิมพ์ หน้า 256-259
- พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2451) **เที่ยวเมืองพระร่วง** พิมพ์
ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2526 โดยองค์การคำคุณุสสภา. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
_____ . (2451) **เที่ยวเมืองพระร่วง** พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระ
ราชทานเพลิงศพ มหาเสวกตรีพระยาบำเรอภักดิ์ (สนิท จารุจินดา)
ม.ว.ม.ป.ช. ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิริน
ทราวาส พุทธศักราช 2451 เมษายน 2526 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พระจันทร์.

สันติ อภัยราช (2545) เดินเท้าสำรวจถนนพระร่วง ถนนพระร่วงกับเมือง
กำแพงเพชรด้วยระบบ GPS (สำรวจเส้นทางและพื้นที่ด้วยสัญญาณ
ดาวเทียม) ค้นคืน 15 พฤษภาคม 2554 จาก <http://sunti-apairach.com/book/AllBookshow.htm>

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (2550)
หลักการพื้นฐานเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยี โรงพิมพ์พื้นที่พับบลิชซิง พิมพ์ครั้งที่ 1

